

Atletiek Pioniers

Paul van Gool

De geschiedenis van de

Nederlandse atletiek

1886 - 1915

Inhoud

Inleiding

De periode van de Amsterdamsche Sport Club: 1886 -1889

De Nederlandsche Voetbal en Athletiek Bond: 1889 - 1895

De Nederlandsche Athletiek Bond: 1896 - 1901

De Nederlandsche Athletiek Unie: 1901 - 1915

Bronnen

Inleiding

Bij het samenstellen van een archief voor de Atletiekunie in de periode 2008-2012 ontdekte ik dat er geen jaarverslagen van de atletiekbonden aanwezig waren voorafgaand aan het jaar 1915. Er waren ook geen andere primaire bronnen beschikbaar, afkomstig van de atletiekbonden uit die jaren. In een enkel boek, zoals *Het boek der Sporten* uit 1900, was iets beschreven, voornamelijk uitslagen. Het idee is toen ontstaan om een zoektocht te beginnen naar betrouwbare bronnen uit de oertijd van de Nederlandse atletiek, om daarover meer te weten te komen en vast te leggen. Want dat er een en ander schortte aan de geschiedschrijving in latere jaren, was mij al duidelijk geworden.

Zo bevreemde het mij dat in het boek *130 jaar Atletiek in Nederland*, een uitermate onzorgvuldige en onjuiste bewijsvoering voorkomt voor de plaats en datum waar de (K)NAU is opgericht. De auteur komt tot een andere conclusie dan de eerdere uitkomst van een onderzoek door Jo Moerman opgenomen in het *Gouden Boek der K.N.A.U.* uit 1951. In plaats van de studie van Moerman te weerleggen, komt in *130 jaar* een onbetrouwbare getuige voor, en een foute conclusie op basis van de stelling '*Wij houden ons aan de statuten, (...)*'.

Ook de portrettering van Pim Mulier in genoemd boek, twee pagina's neemt het in beslag, bevreemdt. Wat Mulier daadwerkelijk heeft betekend voor de Nederlandse atletiek, komt niet uit de verf. Wat anderen in die tijd hebben betekend laat de schrijver buiten beschouwing.

Soms zijn beschrijvingen van prestaties ongeloofwaardig, omdat ze niet passen in het algehele beeld van een tijdperk. Zo voert Bijkerk in zijn boeken *Olympisch Oranje* de atleet Cor den Held op, die op de Spelen van Londen in 1908 een geschatte tijd van 51 sec. over de 400m zou hebben gelopen. Een tijd toen op Europees niveau, terwijl Den Held in de overzichten met records en kampioenschappen niet voorkomt. Meer dan 100 jaar later zal blijken dat de uitslag van Den Held op die Spelen onjuist is weergegeven in het officiële rapport van de Spelen in Londen. Als in een officieel boek over de Spelen in Londen al een grove fout voorkomt, hoe betrouwbaar zijn de overgeleverde prestaties uit die tijd?

Diverse beschrijvingen over de vroegere atletiek roepen meer vragen op dan ze beantwoorden. Zelfs kort na de splitsing van voetbal en atletiek in 1895, weet Johan Schröder in *Het boek der Sporten*, niet precies aan te geven hoe die tweespalt precies is verlopen, terwijl hij er zelf bij was betrokken. Hij heeft het over de rijke oom en de arme neef. Een uitleg ontbreekt. Latere auteurs verlaten zich op Schröder en hebben niet de moeite genomen om de materie te onderzoeken.

Ook de steriele opsomming van Nederlandse kampioenen in de geschiedenisboeken van de atletiek roept om verdieping. Nergens staat vermeld waar en wanneer iemand kampioen is geworden, met welke prestatie en hoe de verdere uitslag is geweest.

Ook binnen de atletiek is copy - paste nog steeds de meest gebruikte methode om geschiedschrijving door te schuiven. Feiten ontbreken in veel gevallen en meningen worden feiten, zonder te zijn getoetst.

Primaire bronnen, dat wil zeggen bronnen die het dichtst bij de toenmalige gebeurtenissen hebben gestaan en geen gebruik maken van latere studies of samenvattingen, zijn leidend geweest voor mijn onderzoek. Bewust heb ik alles wat na deze periode is vastgelegd naast mij neergelegd. Al snel bleek wat er beschikbaar was. Van de drie bonden is alleen van de eerste bond, de Nederlandsche Voetbal en Athletiek Bond (1889-1895) een klein archief aanwezig

bij het Nationaal Archief. Van de Nederlandsche Athletiek Bond en van de Nederlandsche Athletiek Unie zijn geen archieven beschikbaar over de beschreven periode.

De meest betrouwbare bronnen zijn de toenmalige dagbladen en sportbladen, in enkele gevallen ook buitenlandse. Zij verhalen, vaak met veel details, hoe het toeging achter de bestuurstafels en op de sportvelden. Sportbladen waren in de beginperiode voor vele bonden en verenigingen ook het officiële orgaan. Daardoor zijn van de atletiekbonden nog diverse officiële publicaties te achterhalen.

Drie namen van mensen die een poging hebben gedaan om door te dringen tot de primaire bronnen dienen hier genoemd te worden. Jo Moerman en Jan Blankers die al in 1939 een oproep doen om informatie over de eerste jaren van de KNAU aan te leveren om hiermee een archief aan te leggen. Aad Heere die voor zijn gedenkboek vanwege het honderdjarig bestaan van de vereniging Pro Patria - ALO Combinatie in Rotterdam, onderzoek heeft gedaan in de Koninklijke Bibliotheek en in het archief van PP in het Rotterdams Archief. De toen nog gebrekkige toegang tot de daar aanwezige informatie verhinderde een diepgaand onderzoek. Dat is gelukkig door digitalisering sterk verbeterd.

De titel van dit verslag, Atletiek pioniers, is kenmerkend voor de periode 1886-1915. De eerste atleten en organisatoren hadden met atletiek geen praktische ervaring, nauwelijks kennis, gebrek aan middelen en gebrek aan methoden. Twee keer trad een terugslag op door het niet meer functioneren van een landelijke bond en moest men opnieuw beginnen. De rigide sturing van voorzitter Hartmann van de Nederlandsche Athletiek Unie leidde na 1901 tot een stabiele organisatie, die sterk naar binnen was georiënteerd en het zelfstandig functioneren van collega bestuurders de kop indrukte. Men bleef pionieren, met weinig wisselwerking tussen de bond en de buitenwereld. Dat veranderde pas in 1915 met de komst van de nieuwe voorzitter Scharroo.

Van het onderzoek is dit verslag gemaakt dat per jaar de gevonden feiten weergeeft, gegroepeerd naar:

- bestuurlijke en organisatorische gebeurtenissen
- verenigingen
- wedstrijden
- kampioenschappen
- records
- ranglijsten

Het doel van de hierna volgende beschrijving is om allereerst de voornaamste bronnen en feiten uit de jaren tot en met 1915 te documenteren. Zonder bronnen en feiten is geschiedschrijving onmogelijk.

De beschrijving is niet volledig en er zitten zeker fouten in. Daarom is het rapport niet in boekvorm gevat met een doorlopende paginanummering. Ieder jaar is in een apart hoofdstuk beschreven met een eigen paginanummering. Zo kan gewerkt blijven worden aan de geschiedenis van de pioniersfase van onze atletiek en kunnen pagina's worden vervangen zonder het geheel te verstoren.

Paul van Gool, 15 juni 2025